

U ovom broju možete pročitati:

- ◆ **Monitoring: Komentari u dnevnim novinama**
- ◆ **Ombudsmeni: Neravnopravno tretiranje obaveza medija i državnih organa**
- ◆ **Represije prema medijima: Preti li srbijanskim medijima uvođenje klasične cenzure ?**
- ◆ **Vijesti**

Novosti o medijima

Svake druge sedmice
priprema agencija SAFAX,
Sarajevo
<http://www.mp-institut.com/>

◆ Novinarstvo i demokratija ◆ Mediji u tranziciji

Broj 59, Serija I

Sarajevo, 29. maj 2000.

Monitoring

Komentari u dnevnim novinama

Media Plan institut je monitorisao komentare objavljene u pet dnevnih novina u BiH – “Oslobođenju”, “Dnevnom avazu”, “Večernjim novinama” (Sarajevo), “Glasu srpskom” i “Dnevnim nezavisnim novinama” (Banja Luka). Kao predmet promatranja uzeto je deset konstruisanih dana po principu ponedjeljak jedne sedmice, utorak druge, srijeda treće...itd. Na taj način obuhvaćeno je, praktično, deset sedmica sa po jednim komentarom. Posmatrani su samo radni dani (od ponedjeljka do petka). Prvi dan ovako konstruisanog perioda je bio ponedjeljak 6. mart, a zadnji petak 12. maj.

Prilikom monitoringa u obzir su uzimani samo takozvani klasični komentari, koji su najčešće objavljeni u redovnim komentatorskim kolumnama. Nisu uzimani u obzir ostali tekstovi koji u svojoj formi imaju djelimično elemente analiza, osvrti i feljtona. Tokom monitorisanog perioda u pet dnevnih novina objavljeno je ukupno 45 komentara. Prednjači “Oslobođenje” sa 20, što je u prosjeku 2 po broju. Komentar kao novinarski žanr, bar na osnovu ovog perioda, najmanje njeguju “Večernje novine” (3) i “Dnevne nezavisne novine”, samo dva.

Radi boljeg uvida prezentiramo statistički pregled u kojem su kao parametri uzeti tema na koju se odnosi komentar, usmjerenost teksta prema teritoriji i karakteristika sadržaja.

	Oslobođenje	Dnevni Avaz	Večernje Novine	Glas Srpski	Nezavisne novine	Ukupno
Br. komentara:	20	10	3	10	2	45
Tema:						
politika	12	7	3	7	2	31
ekonomija				1		1
socijalna pitanja	2	1		2		5
destruktivne pojave	1	2		1		4
ostalo	5					5
Usmjerenost:						
‘svoj’ entitet	4	2	1	5		12
drugi entitet	6	6	2	1	1	16
susjedi	1			1	1	3
BiH kao cjelina	4	2		1		7
ostalo	5			2		7
Karakteristike sadržaja:						
pozitivan uklon novinara	5	2		2		9
negativan uklon novinara	14	8	2	8	1	33
kombinacija	1		1		1	3

Može se izvući nekoliko zaključaka. Prvo, dominantna tema interesovanja svih novina je politika. Od 45 komentara politikom se bavi 31. Ekonomija, kao veoma važan segment interesovanja javnosti, obrađena je samo jednom. Takođe, ni socijalna pitanja u koja smo svrstali i povratak izbjeglica bez izrazitih političkih konotacija, ne plijene veliku pažnju – samo 5 takvih tekstova. Ovo pokazuje kako i komentari u novinama pokazuju već više puta pokazanu činjenicu da su politička zbivanja alfa i omega ukupnog društvenog života, pa tako i medija. Usmjerenost komentara pokazuje da se približno jednako novine okreću “svom” entitetu (12), kao i drugom entitetu (16). Potrebno je napomenuti da pod entitetom nismo podrazumijevali samo oficijelnu dejtonsku teritorijalnu podjelu BiH, već smo u obzir uzeli i nezvaničnu, ali uočljivu teritorijalnu podjelu Federacije BiH na tzv. bošnjački i hrvatski dio. Komentatorska usmjerenost prema BiH kao cjelini, je bila manja – 7 puta.

I na posljetku, ako pogledamo karakteristike sadržaja komentara, dolazimo do činjenice da komentari imaju prevashodno negativan uklon novinara (33). Pozitivan uklon novinara je zabilježen samo devet puta, dok je kombinovani (pozitivno/negativan) pristup novinara prisutan samo tri puta. U ovim slučajevima pod uklonom smatramo sadržinsku supstancu komentara. Ako novinar prilazi kritički prema nekoj pojavi, ili se razračunava sa pojedinim političkim stavovima, riječ je o negativnom uklonu. Pozitivan uklon je kada komentar promovise vrijednosti nekog događaja, pojave ili politike, dok je kombinacija komentar koji sadrži oba pristupa. Iako, možda, sa neke logičke strane izgleda da je najobjektivnija varijanta da se nešto pohvali, a nešto pokudi, jasno je, bar u ovom periodu, da je preovladavao jednostrani pristup. Uz ovo treba još primjetiti

da se o pojavama u svom entitetu0 piše i sa negativnim i sa pozitivnim uklonom, dok se o drugom entitetu piše uglavnom sa negativnim uklonom.

U nastavku ćemo dati kraći opis komentara i osnovnih karakteristika pojedinačno po posmatranim listovima.

“Oslobođenje”: list koji njeguje komentar

Standardna rubrika “U žiži”, koja je donedavno imala ulogu uvodnika, sada više nije na naslovnoj, već na drugoj strani i djeluje prilično neuočljivo, što zasigurno smanjuje njen efekat. Pored ove, list ima još jednu, nešto dužu, komentatorsku kolumnu na šestoj strani. “U žiži” reaguje na najaktuelnija politička zbivanja, i na nedvosmislen i jezgrovit način (1,5 kartica) odslikava odnos novinara, odnosno lista prema aktuelnim problemima. S druge strane, kolumna sa unutrašnjih strana lista se najčešće svodi na razmišljanja novinara (oko tri kartice), koja se kreću od analitičkih tekstova, do pukog ispunjavanja prostora morem rečenica.

“Oslobođenje” ima uravnoteženu usmjerenost kometarata. Četiri se odnose na “svoj” entitet, šest na drugi, a četiri na BiH kao cjelinu. Dominantni je negativan uklon novinara koji se odnosi kako na svoj, tako i drugi entitet. U “svom” se prevashodno kritikuje vlast, odnosno SDA: “SDA još jednom potvrđuje da nije sposobna za radikalne odluke, da ne može ići u korak s vremenom i društvenim potrebama, da se vrh SDA ne može složiti u vezi sa potrebnim promjenama, te da ne posjeduje potencijal za profiliranje iz društvenog pokreta u modernu političku stranku...” (“Žiža”4.5.). Kada je u pitanju drugi entitet, u više navrata list se bavi Srbima osumnjičenim za ratne zločine. Tako 7.4. piše: “Srbi su u vrh izbacili dva lika: Karadžića, tip estradnog dinarskog gorštaka, i Krajišnika, koji je nosilac mentaliteta prigradskog seljaka – onog što je izgubio patrijarhalni moral sela, a nije stekao novi moral grada”. Ili 18.5: “Njihove kazne (Milošević, Karadžić), današnje i sutrašnje, nikada neće biti srazmjerne patnji koju su nanijeli stotinama hiljada ljudi, samim tim što se ne može pola miliona puta ubiti i ponovo oživjeti”.

“Oslobođenje” pet puta ima pozitivan uklon novinara u pisanju komentara. Jednom se on odnosi na privatizaciju lista (kupili ga sami radnici), a dva puta kroz kometare koji govore o liku Josipa Broza Tita (4.maj dan njegove smrti). “Titova ideologija bratstva i jedinstva, vjerskih sloboda koje ne ugrožavaju drugog, zaštite radnika, brige za socijalno ugrožene kategorije stanovništva etc. – čini ideološki okvir na koji se naslanja projekcija bh budućnosti” – piše “Oslobođenje”.

Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini
Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i novinska agencija **Safax**

Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:
Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax:+387 71 213 078, 206 542
E-mail: safax-mp@bih.net.ba

Kancelarija u Banja Luci – SOS –
otvoreni telefon za novinare:
Tel/fax: 078 (058) 313-524

<http://www.mp-institut.com/>

**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**

Zahvaljujući donaciji Westminster
Foundation for Democracy London i
Vladi Francuske domaćim medijima
servis se dostavlja besplatno

“Dnevni avaz”: kritički prema drugima

Ovaj list na strani 3 ima kolumnu nedvosmislenog naziva “Kometar dana”. Kroz nju se reaguje na aktuelna događanja i direktno se sugerira čitateljstvu stav novinara, odnosno lista. Od osam negativnih uklona novinara, jedan se odnosi na “svoj” entitet, tačnije predizborni govor predsjednika Federacije BiH Ejupa Ganića. “Političkom podjelom na borbe i podrumaše Ganić u startu tjera desetine hiljada potencijalnih glasača od njenih (SDA) izbornih listi. To je već problem SDA i njene loše koncipirane izborne kampanje”- piše 6.3. “Dnevni Avaz”. Negativni uklon list ima najčešće prema zbivanjima u drugom entitetu. Tako, naprimjer, 30.3. kritikuje se zahtjev RS za ulaskom u “Partnerstvo za mir”: “Nijedna država pa ni BiH ne može sa dvije vojske ući u NATO program, ali to očito ne sprječava zvaničnike RS da izlaze sa idejama koje su više provokacija nego politika”.

“Dnevni avaz” se 10.4. u tekstu “Rivalstvo u korist građana” pozitivno izražava prema rezultatima lokalnih izbora: “SDA je unutar Koalicije CD do sada vladala suvereno. U svojim rukama je imala toliko vlasti da uopće nije imala velike potrebe obazirati se na prigovore iz opozicije. To joj se, pokazali su izbori, u jednom broju općina vratilo poput bumeranga...S druge strane, u općinama gdje je postigao pobjedu, SDP će dosadašnje kritike morati zamjeniti kvalitetom vlasti”.

“Večernje novine”: samo jedan autor

U posmatranom periodu bilježimo samo tri komentara i to samo od strane jednog autora (Saše Rukavine). 6.3. list se bavi haškom presudom generalu Blaškiću. Osnovna bit teksta je da general HVO možda nije najdirektnije umješšan u ratne zločine, ali je zasigurno kriv po osnovu komandne odgovornosti. Novinar na kraju zaključuje: “Presudu generalu Blaškiću nije napisalo haško vijeće sa Klodom Žordom na čelu. Napisao ju je Franjo Tuđman i oko toga nema nikakvog spora”. Srodnu temu list obrađuje i 22.3. baveći se Mladenom Naletilićem Tutom. “Tuta bi mogao pojasniti stvarnu poziciju svih dosadašnjih predstavnika HDZ-a u državnoj i entiteskoj vlasti. Od, dakle, Jadranka Prlića, nekadašnjeg predsjednika Herceg Bosne, do, recimo, Krešimira Zubaka, ondašnjeg ministra pravosuđa u toj i takvoj vladi”. U tekstu novinar hrvatske funkcionere naziva “hercegovačkim sekretarima SKOJ-a” (podmladak Komunističke partije Jugoslavije u prvim godinama dolaska na vlast – o.p.aut.), što nedvosmisleno ukazuje na negativan uklon, ali i dodatni cinizam.

“Glas srpski”: iz uklona vlade

Nalik nekadašnjoj “Žiži” “Oslobođenja”, ovaj list na prvoj strani ima uvodnik pod nazivom “Pečat” u kojem se autorski određuje prema aktuelnim pojavama. Za razliku od novina iz Federacije, “Glas” se prvenstveno bavi unutar entiteskim temama. List se vrlo pohvalno određuje prema odlasku bh policajaca u mirovnu misiju u Istočni Timor. “Niko ne sumnja da će policajci iz RS i Federacije BiH valjano obaviti svoju dužnost. Jer, malo ko kao oni zna da cijeni značaj mira” – piše list dodajući “da je misija i proizvod Republike Srpske koja je na vrijeme shvatila značaj otvaranja prema svijetu”. Dva puta o zbivanjima u RS list piše i sa negativnim uklonom. Naime, kritiziranju je izložena Socijalistička partija (SP). Prvi put 6.3. u kojem se ova partija optužuje za raspad koalicije Sloga i koketiranje sa “nacionalistima”, a drugi put 22.3. kada se predsjednik Skupštine RS Petar Đokić, inače socijalista, optužuje za opstrukcije u radu skupštine. Kao što je poznato, “Glas srpski” je vladin list, a Socijalistička partija RS se povukla iz koalicije Sloga, koja daje legitimitet sadašnjoj vladi.

Sa negativnim uklonom “Glas srpski” piše jedanput i o Federaciji BiH, gdje analizirajući problem povratka izbjeglica svu krivicu baca na bošnjačko rukovodstvo. “Za strah i nepovjerenje povratnika u Federaciju BiH velikim dijelom krivi su i mudžahedini, kojih samo u maglajskom selu Bočinja ima stotinjak. Oni već dugo čekaju na odluku njihovog vođe Alije Izetbegovića, od koga, kako sami tvrde, zavisi da li će ostati ili otići” (14.3.).

Dva puta “Glas” kritizira i međunarodnu zajednicu. 10.4. list optužuje OSCE da je lošom organizacijom izbora uzrokovao da mnogi građani ostanu bez prava glasa, dok je 4.5. na udaru Novosti o medijima, br 59 - serija I

OHR zbog davanja, kako se u komentaru kaže, šokantnih izjava za izbjeglice u vezi otkupa stanova. No, osim žaoke upućene OHR-u, tekst nema nikakvu informativnu vrijednost, jer nije jasno šta je pisac htio da kaže. U nizu kontradiktornih rečenica i poluinformacija, čitalac se samo može zbuniti.

“Dnevne nezavisne novine”: bez komentara

Izuzetak je samo 22. mart kada je izašlo nedjeljno izdanje ovog lista koje sublimira i dnevno izdanje. Tog datuma bilježimo dva komentara – prvi nekadašnjeg lidera Saveza reformista BiH Nenada Kecmanovića, koji sada živi u Beogradu, a drugi novinara Vuka Draganića, koji je “uletio” u redovnu kolumnu poznatog srbijanskog novinara Aleksandra Tijanića, ovaj put spriječenog da piše zbog bolesti (tako je bar navedeno u novinama). Već samo porijeklo glavnih komentatora lista, ali i teme koje obrađuje, pokazuje da je ovaj banjalučki list snažno zainteresovan za srbijanske probleme, posebne one koji imaju refleksije i na bh zbivanja. Naime, Kecmanović se bavi odnosom bošnjačke politike prema NATO bombardovanju SRJ, dok Draganić razmatra stanje u srbijanskoj opoziciji. Interesantna su Kecmanovićeva razmišljanja o tome zašto je bošnjački lider Izetbegović dao bezrezervu podršku bombardovanju. Po autoru, on se nadao da će povlačenje srpskih snaga sa Kosova dovesti do pada samopouzdanja Srba u Republici Srpskoj što bi omogućilo lakšu unitarizaciju Bosne. Potom, bombardovanje je trebalo da dovede do konfederalizacije SRJ i odvajanja Sandžaka, gdje u znatnom broju žive Muslimani. I kao treći razlog, Kecmanović navodi već pomalo zaboravljenu “zelenu transferzalu”, koja bi spojila muslimane od Bliskog istoka preko Turske, Makedonije, Kosova, sve do BiH.

(Monitoring centar Media plan - Radenko Udovičić)

O m b u d s m e n i

Neravnopravno tretiranje obaveza medija i državnih organa

Ombudsmeni Federacije Bosne i Hercegovine Vera Jovanović, Esad Muhibić i Branka Raguž su 16. maja 2000.godine objavili izvještaj o slobodi medija u zakonskim rješenjima u kantonima Federacije BiH. Poznato je, da je po Dejtonskom ustavu BiH, a ranije i po Vašingtonskom sporazumu o osnivanju Federacije BiH, nadležnost za zakonsko regulisanje medija u rukama kantona Federacije. U izvještaju se posebno skreće pažnja na zakonska rješenja koja obavezuju evidentiranje medija u kantonalnim ministarstvima za obrazovanje, što, po ombudsmenima, stvara pretpostavke za političke pritiske za medije. Ovaj aspekt medijske problematike do sada nije javno potenciran, tako da “Novosti o medijima” u cjelosti objavljuju izvještaj koji činjenično potkrijepljen, uz usporedbu sa iskustvima iz drugih zemalja, predstavlja argumentovan prijedlog u pravcu izmjene zakonske legislative. Oprema naslovima je redakcijska.

Šest kantonalnih zakona

Sloboda medija u Federaciji BiH ograničava se ne samo u praksi - u različitim oblicima posrednih i neposrednih političkih pritisaka na novinare na gotovo svim nivoima vlasti – već i u nedemokratskim zakonima koji su na nivou kantona donešeni ili su u procesu donošenja. Restrikcije medijskih sloboda postoje u zakonima i onda kad one nisu otvoreno javne (“evidencija medija”, neke kaznene odredbe itd.) i kad se, zasad, ne primjenjuju.

Prema saznanjima Institucije ombudsmana, zakone, koji se odnose na ovu oblast dosad je usvojilo šest kantona, dok četiri nisu. Bosansko-podrinjski kanton i Tuzlanski kanton su pred skorim usvajanjem zakona (sačinjeni su prijedlozi zakona). U Hercegovачko-neretvanskom kantonu još nije izrađen ni nacrt, ali ta je obaveza predviđena u programu rada Vlade za ovu godinu. Jedino u Srednje-bosanskom kantonu takav zakon nije ni u pripremi. Većina usvojenih zakona na snazi su od maja-jula 1998. godine.

Zakoni koji reguliraju odnose u ovoj oblasti nazivaju se u tri slučaja zakonom o javnom informisanju/informiranju (Tuzlanski, Zeničko-dobojski i Unsko-sanski kanton), u još tri slučaja

zakonom o javnom priopćavanju (Zapadno-hercegovački, Posavski i Herceg-bosanski kanton), te u dva – zakonom o medijima (Sarajevski i Bosansko-podrinjski kanton).

Većina usvojenih zakona i zakona u pripremi karakteristični su po tome što su pravljani po sličnom šablonu, s tim što postoje izvjesne razlike između kantona s bošnjačkom i kantona s hrvatskom većinom. Prepisivački pristup došao je do punog izražaja u preuzimanju dobrih, ali i loših rješenja u ovim zakonima.

Karakteristično je još da u Federaciji Bosne i Hercegovine ne postoji nikakav posebni zakon koji bi definisao opšte principe o slobodi informisanja i slobodnom pristupu informacijama koji bi vrijedili za sve podjednako – za sve građane i sve organizacije - i koji bi obavezivao organe vlasti na potpunu otvorenost i transparentnost u radu.

Upitna obaveza upisa u evidenciju ministarstva

Osnovni nedostaci uočeni u zakonima koji su već na snazi, kao i u onim koji su u pripremi, zajednički su za sve kantone u Federaciji Bosne i Hercegovine. To se posebno odnosi na odredbe o vođenju evidencije medija, koja je od tehničke mjere (evidencija) praktično pretvorena u mjeru suštinskog značaja. Jer, ukoliko se propusti prijava za evidenciju ili promjena podataka nužnih za evidenciju, ovim zakonima se zabranjuje publikovanje štampe, odnosno prijeti odgovarajućim novčanim kaznama.

Evidencija medija upitna je kategorija, jer se u tim odredbama, makar i sa zakonskim ograničenjima, daju izvjesna ovlašćenja izvršnoj vlasti nad medijima. “Upis u evidenciju” se, naime, prema ovim zakonima, vodi u ministarstvima kantona (kod jednih kantona ona se zovu ministarstvima za informacije, a kod drugih – ministarstvima za poslove informiranja).

Da ta mjera ipak nema samo formalnu prirodu “vođenja evidencije” vidi se i iz naredne karakteristike: ova su ministarstva, naime, ovlašćena da vode “nadzor nad zakonitošću rada medija u kantonu”. Šta “nadzor nad zakonitošću” tačno podrazumijeva, ne precizira se niti u jednom od ovih zakona, pa to može predstavljati dodatnu mogućnost zloupotreba. Pretpostaviti je da se ipak misli na zakonitost rada formalno-pravne prirode (jer se u svim zakonima posebno odvaja nadzor nad uređivačkom politikom medija koji se “prepušta” redakcijama i profesionalnim udruženjima), ali i nadzor nad formalno-pravnim aspektima djelovanja medija može predstavljati osnov ograničavanja medijskih sloboda u rukama izvršne vlasti.

Suštinsko je pitanje kome je potrebna ova vrsta evidencije medija, pogotovo u “ministarstvima nadležnim za informisanje”, kad su i mediji kao i sve druge firme obavezni da prethodno prođu proces sudske registracije i, uz to, postupak evidentiranja-registracije u zavodima za statistiku (što je uslov za postupak formiranja svake firme). Praktično, mediji se dva puta moraju “evidentirati” – jednom u zavodima za statistiku, što i jeste pravo mjesto ako je u pitanju postupak pukog evidentiranja, i drugi put, u ministarstvima “nadležnim za informisanje”, dakle u organima izvršne vlasti.

Jednom registrovana po zakonu, u propisanom sudskom postupku, štampa, dakle, podliježe novom postupku “evidencije” i dobijanja odobrenja od izvršne vlasti (razumljivo, elektronski mediji, uz to, moraju dobiti i saglasnost odgovarajućeg tijela za frekvencije). Istina, u zakonima se propisuje da su nadležna ministarstva dužna u odgovarajućem roku (za tri, sedam, ili za 15 dana – kako u kojem kantonu) da izdaju “potvrdu o upisu u evidenciju” i da ona takođe nemaju mogućnost da odbiju “upis u evidenciju” (osim “nepotpunih prijava” koje se mogu odbaciti, ili se može zatražiti njihova dopuna). Ako ministarstvo propusti da to učini u propisanom roku, smatra se da je medij upisan u evidenciju.

Sva ova zakonska ograničenja, međutim, ne mogu ublažiti činjenicu da je ova mjera “upisa u evidenciju” preuzeta iz sistema socijalističke vlasti u kojem je bila osnov za dodatnu, makar i formalnu, kontrolu medija. Ni sadašnje izvršne vlasti očito ne žele se odreći mogućnosti takvog “nadzora” nad medijima, makar i posredstvom mjere koja samo naizgled djeluje bezazleno, a koja im osigurava prikriveni način kontrole nad medijima.

Strogo prema medijima – blagonaklono prema vlasti

Prava priroda odnosa vlasti prema medijima vidi se najviše iz kaznenih odredbi, koje sadrže svi ovi zakoni, prema kojima se propust izdavača i urednika medija da na vrijeme izvrše “upis” ili “dopunu evidencije” strože sankcioniše nego, recimo, “propust” samih organa vlasti koje novinarima uskraćuju tražene informacije. Takav pristup logična je posljedica netransparentnog rada organa vlasti, koji i na ovaj način štite svoju zatvorenost i pravo favorizovanja samo određenih, njima naklonjenih medija i novinara. Takva je praksa izražena gotovo na svim nivoima vlasti u Federaciji BiH i predstavlja jedan od osnovnih vidova ograničenja medijskih sloboda.

Kaznene odredbe su tako postavljene da one služe zaštiti vlasti a ne zaštiti javnosti i javnih interesa. Na primjeru već usvojenih zakona i zakona u pripremi najbolje se vidi kakav je taj odnos.

U Zeničko-dobojskom kantonu Zakonom je propisana kazna do 5.000 KM ako izdavač ili osnivač javnog glasila ne izvrši upis u Evidenciju javnih glasila i kaznom do 4.000 KM “ako nadležnom organu uprave ne prijavi promjenu podataka radi evidentiranja”, ali za “ovlašćeno lice u tijelu vlasti koje novinaru uskrati informacije iz djelokruga tog tijela” – propisana kazna je do 1.500 KM.

U Sarajevskom kantonu ta je razlika još drastičnija: za propust izdavača medija kazna je od 1.000 do 10.000 KM, dok “propust” odgovornog lica koje odbije dati informaciju nije ni sankcionisan. Istina, predviđena je novčana kazna od 500 do 2.500 KM za javnu instituciju, odnosno do 1.000 KM za odgovorno lice u javnoj instituciji, “ako ne usvoje akt kojim se reguliše način ostvarivanja javnosti rada i ako ne odrede ovlaštene osobe za davanje informacija”. Istovjetni članovi propisani su i u Prijedlogu zakona u Bosansko-podrinjskom kantonu.

U Zakonu Posavskog kantona taj je odnos 1:5. Za odgovornu osobu u organu vlasti – novčana kazna od 300 do 1.000 KM, odnosno za nakladnike – od 2.000 do 5.000 KM.

Karakterističan je slučaj u Tuzlanskom kantonu koji je u dva navrata odbio preporuke Institucije ombudsmena da izmijeni takav odnos u sankcionisanju ta dva prekršaja (propust izdavača sankcionisan kaznama od 5.000, odnosno 4.000 KM a propust odgovornog lica u organima vlasti - do 1.500 KM). Predlagač zakona tek je nakon druge preporuke, u dodatnom obrazloženju za Skupštinu Kantona, u dijelu naslovljenom kao “Obrazloženje prijedloga i primjedbi koje nisu prihvaćene”, “dozvolio” malu izmjenju. Vlada Kantona je napisala: “Prilikom preuređenja teksta zakona zadržana je ista visina novčanih kazni, pri čemu, ukoliko se ocijeni opravdanim, ove kazne od 5.000 KM i 4.000 KM mogu biti umanjene na 4.000 KM, odnosno 3.000 KM.”

Vlada Tuzlanskog kantona, dakle, ni ne pomišlja da se izmijene kazne za odgovorna lica u vlasti (da se eventualno dovedu na isti ili veći nivo) već “dopušta” tek minimalno smanjenje kazni za medije. Iz ovoga se jasno vidi kakav je njen odnos prema transparentnosti vlastitog rada i obavezama prema javnosti, kad su u pitanju njena odgovorna lica, odnosno kakav je njen odnos prema medijima.

Samo su u zakonima Unsko-sanskog, Zapadno-hercegovačkog i u Hercegbosanskom kantonu te sankcije u principu izjednačene. U USK – od 2000 do 6.000 KM, u Zapadnohercegovačkom od 2.000 do 5.000 KM i u Hercegbosanskom kantonu od 3.000 do 5.000 KM. U ovom kantonu sankcija za ovlaštenu osobu u organu vlasti stavljena je, makar i formalno, na prvo mjesto, za razliku od svih drugih kantona, u kojima je ona – i kad postoji – na posljednjem.

Bez oslonca na praksu drugih

U demokratskim zemljama ne postoji nikakva zakonska obaveza za štampu traženja odobrenja od bilo kog organa vlasti. Čak u Austriji, u kojoj izdavači knjiga i štampari moraju tražiti takvu vrstu odobrenja, ta obaveza ne postoji za štampu.

Samo u zakonima u Francuskoj, Španiji i Velikoj Britaniji postoje neke odredbe po kojima su novine dužne da se registruju, ali u posljednje dvije zemlje – prema navodima organizacije Novosti o medijima, br 59 - serija I

“Article 19” (“Press Law and practice”, A Comparative Study of Press Freedom in European and Other Democracies) - već nekoliko decenija one se praktično ne primjenjuju. U Velikoj Britaniji novine su kao i sve kompanije dužne da prođu isti postupak osnivanja, jedino su novine dužne da se svake godine prijavljuju Pošti da bi uživale smanjene poštanske troškove.

Samo u Francuskoj izdavači su dužni osnovne podatke o publikaciji uputiti Državnom tužilaštvu, a u Švedskoj – samo ime izdavača, iako nije predviđena nikakva sankcija za eventualno neispunjavanje te obaveze. U većini zemalja novine su dužne tek da objavljuju ime i adresu izdavača i štampara. U Velikoj Britaniji dužni su da to učine bilo na prvoj, ili na posljednjoj strani publikacije.

Preporuke: cjelovit zakon o slobodnom pristupu informacijama

1. S obzirom na to da u Bosni i Hercegovini ne postoji cjeloviti zakon o slobodnom pristupu informacijama – kojim bi se na jednak način tretirali svi građani i osigurala njihova prava na sve informacije u posjedu državnih tijela i drugih organa vlasti – smatramo korisnim da se na nivou države Bosne i Hercegovine, odnosno na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, pripremi takav okvirni zakonski projekat. Svi građani, uključujući i novinare, na osnovu Člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima imaju pravo da dobiju informacije od vlasti osim onih koje se smatraju povjerljivim iz specijalnih razloga, unaprijed predviđenih zakonom. Obaveza i odgovornost organa vlasti i ovlaštenih lica u vlasti da pruže tražene informacije – bez restrikcija i samovoljnih postupanja - moraju dobiti primarni značaj u ovom zakonu i biti na nivou zahtjeva demokratskog društva.

Dostupnost informacija nije nužna samo za potrebe javnosti, ona je nužna i za legitimiranje svake dobre vlade. Princip maksimalne otvorenosti vlasti osnovno je pravo svakog građanina koji proizilazi iz koncepta slobode informisanja. Opstrukcija pristupu informacijama i namjerno uništavanje dokumenata (zapisnika, izvještaja, traka i sličnih oblika informacija) smatraju se krivičnim djelima.

2. Potrebu posebnih zakona, koji se odnose na javno informiranje i na medije, treba razmotriti u toku rasprave o cjelovitom zakonu o slobodnom pristupu informacijama. Ukoliko opredjeljenje bude u korist postojanja ovih zakona, smatramo da ih treba očistiti od odredbi o evidenciji štampe – i svih koje se povezuju s time – o kojima se detaljno govori u ovom izvještaju.

Registracija pisanih medija obavlja se u sudu, a evidencija u zavodima za statistiku, te ne postoji opravdani razlozi da se time bave i izvršni organi vlasti. Ove odredbe predstavljaju ograničenja medijskih sloboda i onda kad se u praksi ne primjenjuju u tu svrhu.

Ove zakone treba osloboditi i nekih drugih odredbi, koje danas postoje, u kojima se, recimo, propisuje ko su novinari (takođe, urednici i glavni urednici), kako se legitimišu kolporter i slično.

3. U demokratskom društvu ne postoje nikakvi razlozi za postojanje ministarstava za informacije i potrebno je njihovo ukidanje tamo gdje ona još postoje (samostalno, ili uz druge nadležnosti kakve obično imaju - kultura, obrazovanje, sport itd).

R e p r e s i j e p r e m a m e d i j i m a

Pretili srbijanskim medijima uvođenje klasične cenzure?

(za “Novosti o medijima” piše Đorđe Zorkić, novinar agencije BETA)

Medijski mrak u Srbiji sve je gušći, više ne postoji tv Studio B, Radio B292 ne emituje program iz svog sedišta, studentski Radio Index može da objavljuje samo vesti na svaki sat, a nezavisni listovi "Blic" i "Glas javnosti" jedva uspevaju da izlaze u prepolovljenom tiražu, jer je najvećim štamparijama vlast zabranila da posluju sa "antipatriotskim NATO slugama i teroristima".

Cenzura samo što nije uvedena, a i kada bude stupila na snagu to neće biti tako formulisano, jer crveno-crna koalicija Marjanovića, Bojića i Šešelja već odavno posluje po principima

latinoameričkih hunti iz 70-tih. Slobodni novinari se na državnim elektronskim medijima gotovo neskriveno tretiraju kao teroristi, što se najbolje videlo u objašnjenju za preuzimanje Studija B koji je zatvoren jer je "pozivao na nasilno svrgavanje legalne vlasti".

Režim Slobodana Miloševića ulazi u "deveti krug" borbe sa svim slobodnim i nezavisnim medijima, razmahujući mačem na sve strane, ne bi li "oslobodio zemlju od izdajnika" koji "onemogućavaju gigantske napore vlasti u obnavljanju i procvatu zemlje". Glad za elementarnim informacijama u Beogradu je veća nego u unutrašnjosti Srbije, gde policijski batinaši u civilu još nisu krenuli u noćne akcije "disciplinovanja" novinara hapšenjima, pendrecima i pretnjama.

Najžešćim progonima izloženi su sve brojniji pripadnici Narodnog pokreta "Otpor" koji, za sada, na sve njihove udarce odgovaraju još žešćim, često duhovitim i rečitim akcijama i - stoičkim trpljenjem.

Zidne novine umesto radio i tv emisija

Studenti beogradskih univerziteta odmah su reagovali na preuzimanje slobodnih medija, organizovali proteste kao "otporaši" ili samo kao "obični" studenti, a na Filozofskom fakultetu počeli da izdaju zidne novine u kojima se jedino mogu i naći najnovije informacije s lica mesta o "noćnom radu" parapolicijskih snaga i broju privedenih akademskih građana. Lavina zabrana medija izazvala je žestoke proteste studenata i na nekadašnjem Prirodno-matematičkom fakultetu gde i dalje sociologiju predaje "dama s cvetom u kosi", Dr Mira Marković, nesumnjivo zaslužna za mnoge javne i tajne promene u državi kojom vlada njen suprug. U prvim redovima hajkača na slobodne medije su upravo njeni "askeri" iz JUL-a, zajedno sa takozvanim "vojvodom" Vojislavom Šešeljem, koji je jedan od potpisnika odluke vlade o preuzimanju Studija B i onemogućavanju radija B292.

Režim u Beogradu je ipak zatečen pobunom studenata, na koje je pomalo i zaboravio, pa je u četvrtak brže bolje proglasio kraj školske godine, što, u stvari, znači zatvaranje univerziteta kao "mogućeg žarišta" građanske neposlušnosti koja se sve više širi srbijanskim gradovima. Više od tri hiljade studenata u Nišu je protestovalo zbog zatvaranja medija pod geslom "Poslednji je čas", obećavajući još masovnije demonstracije. Policija nije intervenisala, valjda i zato što je vazda spremna da šalje sve raspoložive kapacitete u prestonicu, ako tamo bunt dobije "neželjene razmere".

Pogubni srbijanski Zakon o informisanju na osnovu kojeg su gotovo svi nezavisni i slobodni mediji od oktobra 1998. do danas bili kažnjeni prekršajno u ukupnoj visini od oko pet miliona maraka (po zvaničnom kursu), očigledno nije postigao osnovni cilj - gušenje svakog glasa političkih neistomišljenika. Nezavisni mediji su stoga došli na tapet kao poslednji front koji treba i fizički slomiti, a njihove novinare proglasiti teroristima i tako potpuno onemogućiti. Nakon toga se mogu najaviti i izbori koje opozicija neprekidno traži na svakodnevnim protestima. Režim očekuje da će propagandna mašinerija RTS-a, kojoj se sada pored nekoliko tv-stanica pridružio i podržavljeni Studio B sa novim/starim i uvežbanim rts-kadrom, biti sasvim dovoljna za pobedu na izborima.

"Bele strane" umesto tekstova

Najaktivnija koaliciona stranka u "čišćenju" slobodnih medija, JUL Mire Marković, u međuvremenu je najavio podnošenje u Skupštini novog zakona o terorizmu koji će sigurno biti usvojen "jednoglasno" i ekspresno. Tim zakonom će, kako ocenjuju novinari u Beogradu, Milošević najverovatnije ustoličiti najogoljeniju cenzuru koja jedino neće biti tako imenovana. Glavni urednik beogradskog magazina "Vreme" Dragoljub Žarković kaže da je vrlo moguće zapošljavanje cenzora u štamparijama koji bi zahtevali izbacivanje određenih tekstova. "Ukoliko budu tražili da objavljujemo bele strane, mi ćemo i onda izlaziti, ali ako budu zahtevali da menjamo tekstove kako bi 'trebalo da bude', onda ćemo zatvoriti radnju", rekao je Žarković. Njegova predviđanja potkrepljuje i slučaj novinara "Blica" kojima je direktor štamparije "Borba" usplahireno rekao da treba da "menjaju uređivačku politiku, pa će biti i štampe". Kada su ga upitali a šta bi trebalo da rade, on nije umeo da odgovori. Inače, ta štamparija je jedino i uspevala da pristojno isplaćuje radnike zahvaljujući nezavisnim listovima. Istovremeno, vlasti su zatvorile i štampariju "ABC Produkt" koja je naterana u stečaj nakon odbijanja njenog rukovodstva da svojevremeno prekine štampanje opozicionog biltena "Promene". Zatvaranje te štamparije je

opasno ugrozilo izlaženje "Vremena", "NIN"-a i "Glasa javnosti", pa se i novinari tog lista snalaze u malobrojnim privatnim štamparskim preduzećima, plaćajući male tiraže velikim novcem.

Lokalni odbori političkih stranaka štampaju u malim štamparijama letke sa najnovijim vestima, a građani Beograda već znaju tačno vreme emitovanja stranih radio-stanica pa tako čuju šta se "zaista dogodilo" u delovima grada udaljenim katkad samo nekoliko kilometara od njihovih domova. Te stanice se slušaju kao što se za vreme Drugog svetskog rata slušao Radio London. Režim još nije najavio kazne za posedovanje radio-aparata.

"Ostaje nam Internet", kažu studenti u auli Filozofskog fakulteta koji redovno prate emisije radija B292, vesti novinske agencije Beta, beogradskog "Danasa" i drugih nezavisnih medija koji su obezbedili "rezervni položaj" na svojim sajtovima. Ali, u Beogradu i Srbiji nema mnogo ljudi koji poseduju kompjutere.

Zloupotreba zakona o terorizmu

Do četvrtka, 25. maja policija je u Srbiji "privela na informativni razgovor" (uhapsila i saslušavala) najmanje dvadeset novinara i fotoreportera slobodnih medija, a sve je počelo u Požarevcu kada su telohranitelji sina Slobodana Miloševića, Marka, inače vlasnika disko-kluba "Madona", pretukli trojicu pripadnika "Otpora" u tom gradu. Policija ih je potom uhapsila proglašivši žrtve napadačima. MUP je munjevito sproveo do tada neviđenu blokadu svih puteva u Srbiji koji su vodili u "srpski Kumrovec" i onemogućio opozicione stranke da tamo održe protestni miting zbog hapšenja "otporaša" i novinara. U tom "paketu" uhapšeni su dopisnik Bete iz Požarevca Mile Veljković i dopisnik beogradskog lista "Danas" i agencije Frans pres u Kraljevu, Miroslav Filipović, osumnjičen za špijunažu i širenje lažnih vesti koji je sada u zatvoru u Nišu pod istragom vojnih vlasti.

U Srbiji je sada na delu "dekontaminacija medijskog prostora" koju je JUL prošle godine zatražio, a Milošević odmah dao zeleno svetlo za te akcije. Ministarstvo za telekomunikacije je od tada zatvorilo, "zakonski zasnovano", mnogo radio i tv stanica po Srbiji. Sredinom februara je šef radikala, ali i potpredsednik Vlade Srbije, Vojislav Šešelj "obećao" novinarima da će biti likvidirani, optuživši ih posredno za ubistvo saveznog ministra odbrane Pavla Bulatovića. Svi nezavisni mediji od tada bojkotuju konferencije za novinare te stranke i njihovog vođe, a taj bojkot i dalje traje.

Milošević je podržao zahteve svoje supruge Mirjane i njene stranke za "dekontaminacijom" i Šešeljeve siledžijske inicijative za učutkivanjem nezavisnih i slobodnih medija, pa je u novogodišnjem govoru ustvrdio da se Zakon o informisanju "nedovoljno primenjuje".

Očigledno, ne samo da taj zakon vlastima nije dovoljan, već režim poseže za novim zakonom o terorizmu koji lako može biti obnarodovan već krajem maja. Nezavisni mediji pripremaju "ilegalno" poslovanje, a javno mnjenje u Srbiji sve više pokazuje nezadovoljstvo glasnim reagovanjem na sve tekuće poteze vlasti, iako, sudeći po brojnosti građana na mitinzima opozicije, ni malo nije zadovoljno "mlakim" ponašanjem stranaka prema režimu i pokazuje da je ukidanjem slobodnih novina i radio i tv-stanica više ugroženo nego što to žele da priznaju stranački lideri.

V i j e s t i

OSCE i Radio FERN podržavaju srpske nezavisne medije

Misija OSCE-a za Bosnu i Hercegovinu i Radio FERN dali su podršku srpskim nezavisnim medijima i osudili vladine napade na slobodne medije. Kao znak solidarnosti, Misija OSCE-a je povezala svoju web-stranicu www.oscebih.org sa B292 <http://www.freeB92.com> i web-stranicom Radija Index <http://www.indexradio.com>, dvjema radio-stanicama progonjenim od strane vlasti. Posjetioci OSCE-ove web-stranice će imati mogućnost da otvore linkove sa B292 i Radio Indexom, da posjete njihove stranice i slušaju Real Audio prenos B292. Kako bi informisao

javnost o ovim događajima, Radio FERN će obavještavati o srpskim slobodnim medijima i razvoju situacije tokom svog redovnog programa.

"Vlada ili režim koji guše slobodu medija možda mogu učutkati medije, ali poruka će biti prenesena vrlo glasno i jasno: takvi režimi mogu ostati na vlasti samo primjenom sile" - rekla je Regan McCarthy, Viši savjetnik za medije pri OSCE. "Povezivanje našeg web-site-a sa B292 i Radio Indexom je veoma mali korak, ali se nadamo da će prenijeti poruku ljudima u Srbiji da posmatramo šta se događa i da nam nije svejedno" – dodala je Mc Carthy. Misija će se povezivati i sa drugim nezavisnim srpskim medijima zavisno od slučaja do slučaja.

Mediji koji žele da pomognu u ovoj akciji mogu putem telefona kontaktirati generalnog menadžera Radija FERN, Shawn Dearn-a, (++387 71 667 933) ili glasnogovornicu OSCE Tanyu Domi (++387 71 292 222).

Relativno nepristrasno ponašanje medija u predizbornoj kampanji

Na osnovu monitoringa 58 ključnih radio i tv stanica te nekoliko vodećih novina, Nezavisna komisija za medije (IMC) je ocjenila da su se, izuzev par izuzetaka, elektronski mediji pridržavali IMC Kodeksa, kao i pravila Privremene izborne komisije o pravičnom pristupu političkih partija medijima tokom predizborne kampanje za lokalne izbore. Međutim, IMC upozorava da su mnoge stanice ostale dosljedne političkom favorizovanju pitanja koja se tiču nacija iz kojih potiče medij. IMC takođe primjećuje da mnogi politički subjekti nisu iskoristili pravo da se predstave na pojedinim medijima, iako im to nije bilo uskraćeno.

IMC je za samo 10 radio i tv stanica ustanovio da su prekršile IMC pravila i propise koji se odnose na izbore. To su Hrvatski radio postaja Mostar (dva prekršaja), Radio Srpsko Sarajevo, NRTV Studio 99, HRTV Herceg Bosna, ATV Banja Luka, TV Bel, RTV BiH, HTV Mostar i RTV USK.

Konkurs za rukovodstvo Javnog RTV servisa BiH

Osnivački odbor Javnog RTV servisa BiH (PBS) donio je 23. maja odluku o raspisivanju konkursa za poslovnog direktora, direktora TV programa i direktora radijskih programa PBS-a.

Osnivački odbor je odlučio da, u skladu sa odlukama Visokog predstavnika, Javni servis RTVBiH počne ostvarivati svoju međunarodnu funkciju, te da Evropskoj uniji za radiodifuziju (EBU) podnese zahtjev za prijem u punopravno članstvo.

Javni servis je eksperimentalno počeo sa emitovanjem početkom maja prenoseći važnije međunarodne sportske i zabavne događaje. Za sada je emitovanje predviđeno u utvrđenim terminima na TV Republike Srpske i TV BiH, odnosno Federalnoj televiziji kada bude uspostavljena. Nakon izbora rukovodećih ljudi predviđeno je ozbiljnije kreiranje informativnog programa.

Prijetnje Radiju Hayat iz Tuzle

Na adresu Radija Hayat iz Tuzle 20. maja stiglo je prijeteće pismo u kojem se na vulgaran način prijeti osoblju ove stanice. U pismu se poručuje da će radio biti dignut u zrak, a dio osoblja zaklan. Pismo je garnirano sa flomasterom iscrtanim "četiri S" (srpski simbol) i slovom "U" (simbol hrvatskih fašista iz 2. svjetskog rata) koji se ujedinjuju i kao rezultat daju prekrižen polumjesec i zvijezdu (muslimanski simbol).

Ova nacionalistička prijetnja, po mišljenju tuzlanskih novinara, pokazuje da su u BiH još jake snage koje su spremne da se iz političkih i nacionalnih razloga razračunavaju sa medijima i novinarima.

U Siera Leoneu poginula dva novinara koji su izvještavali tokom rata iz Bosne

Kamerman Associated Press TV, Miguel Gil Moreno i dopisnik Reutersa Kurt Schork poginuli su na zadatku u Siera Leoneu. Za napad se optužuju pobunjeničke snage u ovoj državi, koje su iz zasjede pucale na vozilo u kojem su se nalazali. U istom napadu lakše su povrijeđeni Reutersov kamerman Mark Chisholm te fotograf Yannis Behrakis.

Kurt Schork i Miguel Gil Moreno su tokom rata izvještavali iz opkoljenog Sarajeva. Kolege koje su tokom rata sarađivale sa Schork-om kažu da im je on bio uzor koji profesionalno obavlja svoj posao, provjeravajući činjenice i prezentujući ih na jezgrovit i direktan način.

Savjet Media plan Instituta:

Prof. dr. Muhamed Nuhić, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr. Lenart Šetinc (Ljubljana); prof. dr. Mario Plenković (Zagreb); mr. Louis de la Ronciere (Paris); mr. Aleksandar Todorović (Montreux); prof. dr. Slavo Kukić (Mostar); prof. dr. Miroljub Radojković (Beograd).